

Valkoisuuden läpivalaisu

Miika Siironen: Vapaussodan perintö. Valkoisuus paikallisyhteisössä – sisältö, ylläpitäjät ja rapautuminen lisälnessä 1918–1933. Helsingin yliopisto, Helsinki 2011. 275 s.

Miika Siironen paneutuu väitöstutkimuksessaan suomalaisen yhteiskunnan ymmärtämisen kannalta keskeiseen aiheeseen: vuoden 1918 sisällissodan yhteiskunnallisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. Kysymys on yleisesti ottaen siitä tänäkin päivänä ajankohtaisesta asiasta, että miten yhteiskunnassa palataan rauhanaikaiseen arkeen repivän sisällissodan jälkeen? Millä tavalla sodan rintamalinjat jatkavat elämäänsä pitkään dramaattisten tapahtumien jälkeen ja millä tavalla yhteiskunnassa kyetään rakentamaan siltoja niiden yli? Voittajat ovat tällöin avainasemassa. Olennaista on se, minkälaisen valtiokäsityksen, aatemaailman ja yhteisöllisyyden idean varaan voittajat ryhtyvät jakautunutta yhteiskuntaa rakentamaan. Siironen tutkimuksen kysymyksenasettelu on tieteellisesti relevantti ja yhteiskunnallisesti merkittävä, ja se on myös monessa mielessä ajankohtainen.

Siironen tutkimuksen ytimessä on se, minkälaista yhteisöllisyyttä vapaussodan perinnön vaaliminen

tuotti sodan voittajien keskuuteen, ketkä sitä pitivät yllä, minkälaisista aineksista se muodostui, minkälaisia aatteellisia ja poliittisia ristiriitoja sen sisälle rakentui ja miksi valkoisuuden diskurssi ajautui kriisiin ja mureni oikeistoradikalismien nousun vuosina 1930–1933. Tutkimuksen teoreettisesti perusteltuna avainkäsitteenä on valkoisuus, jonka varaan työn keskeiset ideat ja tulokset rakentuvat. Vaikka ”valkoisuutta” on käytetty aikaisemmassa tutkimuksessa viljalti, ovat vain harvat tutkijat määritelleet sen sisältöä siitä huolimatta, että sille annettu selitysvoima on niin väkevä sotien välisen ajan Suomen historiassa.

Siironen tarkastelee valkoisuutta diskursiivisesti sosiaalisena konstruktiona, monitahoisena merkitysten järjestelmänä, joka tuotti omaa sosiaalista todellisuuttaan ja määritteli sen piirissä olleiden ihmisten käyttäytymistä ja sosiaalisia suhteita. Valkoisuus esiintyy tutkimuksessa useissa eri merkityksissä: kollektiivisena tahtotilana ja tunteena, sosiaalisena identiteettinä, hegemoniana, yhteisöllisyytenä sekä normatiivisena ja ideologisena tilana. Se on samanaikaisesti metodologinen käsite, aikalaiskäsite ja tutkimuskohde. Valkoisuus tulee Siironen tutkimuksessa esiin toisaalta monoliittisena tahtotilana ja toisaalta erilaisista elementeistä ja kerroksista koostuvana ristiriitaisena ja joustavana käsitteenä: se saa sekä yksikössä että monikossa esiintyviä määreitä. Tämä heijastaa valkoisuuden sisällöstä käytyä valtataistelua, jota tekijä analysoi onnistuneesti gramscilaisen hegemoniateorian avulla. Valkoisuuden diskurssista oli olemassa useita tulkintoja, mutta kaiken kaikkiaan se toimi Siironen mukaan ”yksilön psyykeä koostavana apuvälineenä, yhteiskuntaa yhteen liimaavana ideologiana ja voittajien valta-asemaa säilyttävänä rakenteena”. Valkoisuudessa oli erilaisia sävyjä,

ja siihen myös sitouduttiin useilla eri tavoilla, mutta vapaussodan perinnöksi tulkittuna sen voima oli erittäin vahva ja kaikkia porvarillisia ryhmiä yhdistävä kollektiivinen tahtotila, jonka perustuksia ei yksikään ryhmä asettanut kyseenalaiseksi 1920-luvulla.

Vaikka Siironen täsmentää valkoisuuden käsitteen määrittelyä koko työn ajan, jää se kuitenkin osittain avoimeksi ja monimerkitykselliseksi, mutta tästä huolimatta kuva valkoisuudesta muodostuu aikaisempaa jäsenyneemmäksi. Siiroksen mukaan valkoisuuden keskeisiä ainesosia olivat uhrilahja, isänmaa ja soturikansalaisuus, joiden yhteisvaikutuksesta syntyi vapaussodan voittajien kollektiivisuuden tunne ja yhteinen ideologinen pohja. Uhrilahja tuli esiin sankarihautajaisissa ja vapaussodan muistojuhlissa sekä kansallisen uhrauksen ikuistaneissa rakennetuissa muistomerkeissä, jotka jäivät pysyväksi osaksi valkoisen yhteisön elämää ja identiteettiä. Valkoinen integroiva nationalismi määrittänyt suhteessa sisällissodan häviöihin, kommunisteihin ja Neuvostoliittoon, joiden kautta määriteltiin vahvoina koetut uhkakuvat ja omaan turvallisuuteen liittyneet pelot. Soturikansalaisuuden Siironen kuvaa ankaraan kurinalaisuuteen ja fyysisen suorituskyvyn ihannointiin perustuvaksi normatiiviseksi tilaksi, joka moraalisaantelyn keinoin asetti yksilöille vaatimuksia epäitsekkydestä ja itsekurista. Se synnytti Siiroksen mukaan valkoisissa turvallisuuden tunnetta, ohjasi ”toisia” kohtaan tunnettua pelkoa toiminnaksi ja vahvisti valkoisten kollektiivista ryhmäidentiteettiä.

Siiroksen tutkimuksen vahvuus liittyy siihen, että hän yhdistää tutkimuksessaan elimellisesti toisiinsa kaksi lähtökohtaa: toisaalta yleisen ja teoreettisen käsitteellisen pohdinnan ja toisaalta paikallisuuden. Päästäkseen käiksi siihen, miten valkoisuuteen kuuluneet sosiaali-

set suhteet toimivat käytännössä ja miten ihmiset määrittelevät konkreettisesti suhteensa valkoisuuteen, Siironen kohdistaa tutkimuksensa lisälmen kaupunkiin ja maalaiskuntaan, jotka ovat kiinnostavalla tavalla toisistaan poikkeavia sosiaalisia ja poliittisia ympäristöjä. Hän ei kuitenkaan pidä lisälmeä sinänsä merkityksellisenä aiheen tutkimisen kannalta eikä katso sen olevan mitenkään edustava kohde: lisälmi ei ole Siiroksen tutkimuksessa Suomi-pienoiskoossa. Paikallisia sosiaalisia suhteita vahvalla teoreettisella otteella analysoimalla Siironen pystyy antamaan tutkimusongelmiinsa yleisiä vastauksia ja tekemään laajakantoisia johtopäätöksiä. Tarkastelemalla paikallisen ja kansallisen suhteita nykyistä jäsenyneemmin ja pohtimalla paikallisuuden yleisiä merkityksiä laajemmin olisivat vastaukset saattaneet olla vielä kantavampia ja tarkempia.

Paikallisyhteisöä analysoimalla Siironen osoittaa konkreettisesti, ketkä loivat valkoisuuden diskurssin ja miten valkoisten keskeiset organisaatiot, suojeluskunta ja Lotta Svärd, muodostivat valkoisen järjestäytyneen väestönosan ytimen, jonka ympärille muodostui kehämäinen verkosto erilaisista voittajien yhteisöllisyyttä tukeneista aatteellisista yhdistyksistä, paikallisista sanomalehdistä, kouluista ja porvarillisista puolueista. Valkoista diskurssia ylläpitävän ja lujittavan verkoston avulla valkoinen väestö pyrki johtamaan ja hallitsemaan koko paikallisyhteisöä vapaussodan perinnön hengessä. Siiroksen mukaan yhteisten valkoisten symbolien ja rituaalien avulla tuotettiin valkoisen väestön sisään riittävä yhteenkuuluvaisuuden tunne ilman täydellisen konsensusvaatimusta.

Siironen katsoo valkoisen kollektiivisuuden joutuneen vakavaan kriisiin ja rapautuneen vuosina 1930–1933 oikeistoradikalismien nousun seurauksena. Oikeistoradi-

kaalit pyrkivät esiintymään vapaussodan perinnön itseoikeutettuina haltijoina ja ulottamaan valkoisuuden koko kansakuntaan. Valkoisen kollektiivisuuden sisään repeytyi railoja, kun oikeistoradikaalit ajoivat omaa tulkintaansa vapaussodan perinnöstä rikkomalla laillisuutta ja suomalaisen poliittisen järjestelmän perustuksia. Siiroksen tulkinnan mukaan oikeistoradikaalit vesittivät tahtomattaan voittajien välistä kollektiivisuuden tunnetta ja aiheuttivat sen murenemisen. Diskursiivisen valtaistelun vuoksi valkoisuudesta tuli aikaisempaa moniäänisempi ja oikeistoradikaalit menettivät siinä omaa määrittelyvaltaansa. Voi kuitenkin perustellusti kysyä, että onko rapautuminen liian totaalinen kieli-kuva kuvaamaan valkoisuuden eriytymisen prosessia ja asettaako tekijä koko diskurssia koskevan katkoksen liiaksi oikeistoradikaalien ehdoilla. Siironen jättää kuitenkin jatkuvuuden säikeen elämään: hänen mukaansa voittajien välinen kollektiivisuus, valkoisuus, ei hävinnyt oikeistoradikalismien nousun jälkeenkään, vaikka sitä ei voida tämän tutkimuksen aikarajoissa todistaa empiirisen aineiston valossa. Jatkossa olisi tärkeää selvittää, mitä sille moniaineksille valkoisuudelle tapahtui vuoden 1933 jälkeen ja missä määrin sen syvärakenteet jatkoivat elämäänsä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Siironen liittyy tutkimuksellaan toisaalta pitkään ja moniainekseen tutkimusperinteeseen ja toisaalta aivan tuoreeseen uudelleen-tulkintojen suuntaukseen, jossa on lähestytty tätä Suomen historian dramaattista vaihetta uusien metodien, näkökulmien ja vahvasti kulttuuristen tulkintojen kautta. Hän käyttää tulkinnoissaan hyväksien myös kansainvälistä nationalismin tutkimusta, vaikka ei tee- kään sen pohjalta systemaattista vertailua. Siiroksen tutkimus etenee läpi koko työn keskustelemalla muiden tutkijoiden kanssa, ja näin

siihen rakentuu useita kerroksia, joiden yhteisvaikutuksesta sen keskeiset tulokset muotoutuvat. Siironen pystyy liikkumaan samaan aikaan yleisellä teoreettisella tasolla ja analysoimaan historiallis-empiristä aineistoa siten, että molemmat menevät koko ajan eteenpäin ja tukevat toisiaan. Valkoisuuden käsitettä luovasti käyttämällä Siironen saavuttaa merkittäviä tuloksia sisällissodan voittajien kollektiivisuudesta ja pystyy tuomaan uusia sävyjä ja tulkintoja aikaisemmin runsaasti tutkitusta oikeistoradikalismista noususta.

– KARI TERÄS